

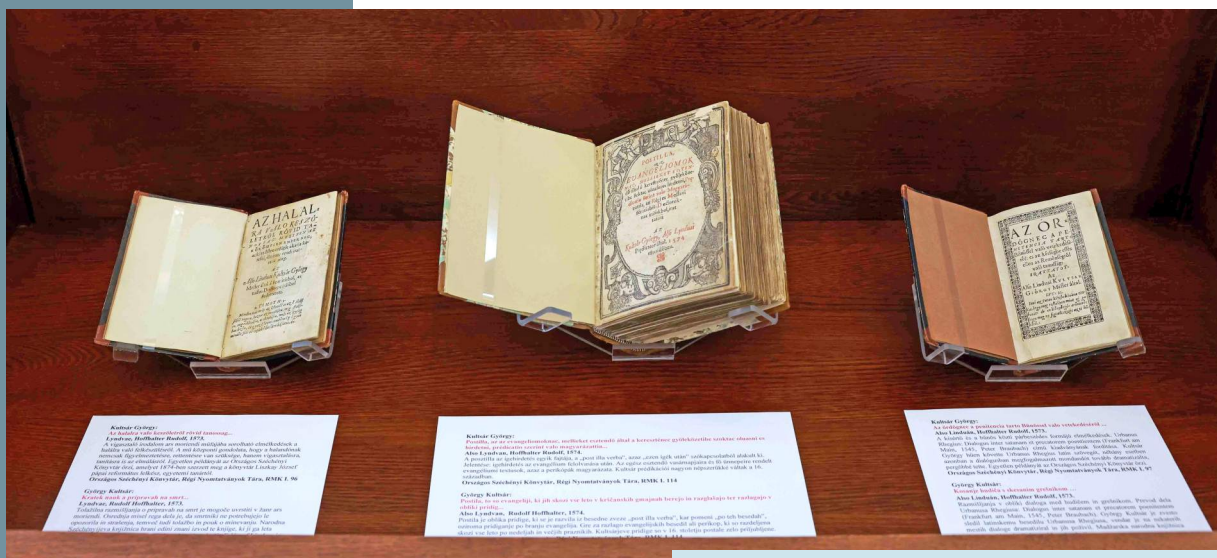
450

éve jelent meg az első nyomtatott magyar könyv Alsólendván a reformáció idején

Lendván a Városházán 2023. augusztus 25-én került megrendezésre a „450 éve jelent meg az első nyomtatott magyar könyv Alsólendván a reformáció idején” című nemzetközi konferencia, amelyet a Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ Lendva Községgel, a Lendvai Galéria-Múzeummal és a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézettel mint társintézményekkel együtt szervezett meg.

KULTSÁR GYÖRGY PROTESTÁNS PRÉDIKÁTOR tollából 450 évvel ezelőtt, pontosan 1573. augusztus 28-án jelent meg az első magyar könyv Lendván „Az halakra valo keszöletről rövid tanosság” címmel. Ez az első nyomtatott könyv a mai Szlovénia területén. A könyvből egyetlen példány maradt meg, melyet ma Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtárban őriznek. A jeles évfordulóra az első könyv, valamint Kultsár két másik, Lendván nyomtatott könyve négy napra visszatért a városba, ami történelmi eseménynek számított.

A 16. században, a reformáció idején Alsólendva, a történelmi Zala vármegye városa a legjelentősebb irodalmi és vallási központ volt a mai Szlovénia területén. 1573-ban és 1574-ben Lendván működött Hoffhalter Rudolf nyomdája, amely kiadta az első nyomtatott magyar könyveket a mai Szlovénia területén, a Muravidéken. Az első nyomtatott könyv megjelenésének 450. évfordulója alkalmából rendezett konferencia keretében Kultsár György szerző, prédikátor és tanítómester ebben az időszakban megjelent híres könyveit mutattuk be: *Az halakra valo keszöletről rövid tanosság ...* (Lyndvae, Rudolf Hoffhalter, 1573), *Az ördögnek a penitencia tarto bünössel valo veteke-*

Kultsár György három Alsólendván kiadott könyve

Rózsa Dávid, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója a konferencián a Széchényi Könyvtár főigazgatója névvel szólva a konferencián.

déséről es az kétségbeesés ellen az remén-
ségéről valo tanusság (Also Linduán, Rudolf
Hoffhalter, 1573), valamint a Postilla, az
az evangeliomoknak, mellieket esztendő
által a kereszténec gyöleketibet szoktac
olusni es hirdetni, prédicatio szerint valo
magyarázattia... (Also Lyndvan, Rudolf
Hoffhalter, 1574), illetve az említett kivéte-
les kulturális és történelmi eseménnyel
kapcsolatos értékeket és személyiségeket.
A konferencián bemutatásra került Hoff-
halter Rudolf lendvai nyomdász és Janez
Mandelc ljubljanei nyomdász érdekes
kapcsolata, a nyomdászat és a könyvkiad-
ás története, valamint az adott korszak
kulturális háttere is. Figyelmet fordítottunk
az alsólendvai Bánffy (IV.) Miklós és a
csáktornyai Zrínyi (IV.) György mecenatú-
rájára is a magyar könyvkiadás területén,
amely a reformáció idején az egész térség
kulturális életében fontos tényező volt.

A nemzetközi konferencia áttekintést
adott az első magyar könyvek 16. századi
megjelenéséről Alsólendván. Az esemény
legfontosabb különlegessége az volt, hogy
a budapesti Országos Széchényi Könyvtár
vezetősége lehetővé tette számunkra, hogy
Kultsár Györgynek a 16. században kiad-
ott könyveit eredeti példányban is megte-
kinthetjük a konferencián és a következő
néhány napban, amikor kiállításra kerül-
tek még a Polgárosodás Múzeumában.

Magyar János, Lendva Község polgár-
mestere ünnepi beszédében kiemelte, hogy
a könyvekhez kapcsolódó gazdag prog-
ramsorozat arról tanúskodik, hogy Lendva
merész elképzelésekkel és nagyszerű szel-
lemiséggel rendelkező, látnok és kozmopo-
lita emberek otthona volt.

A konferencia létrejöttében fontos sze-
repet vállalt a két szomszédos ország
nemzeti könyvtára is. A ljubljanei Nemzeti
és Egyetemi Könyvtár (NUK) igazgatója,
Viljem Leban hangsúlyozta, hogy a két in-
tézmény gondoskodik mindarról, amit ez a
két kultúra – a szlovén és a magyar –
megőriz az utókornak. Még áprilisban
kötöttek együttműködési megállapodást
Budapesten a magyar társintézménnyel,
ami megeremtette a lehetőségét annak,
hogy a témában érintett kultúrtörténetek
még szorosabban működhessenek együtt.

Rózsa Dávid, az Országos Széchényi

Könyvtár (OSZK) főigazgatója pedig kie-
melte a „Vivat Szlovénia!” című kiállítás
megnyitóját, amely Budapesten volt, és
ahol már tavasszal bemutatták a ma-
gyar–szlovén irodalmi kapcsolatokat.
Véleménye szerint ez az együttműködés
lehetőséget biztosít arra, hogy a témában
érintett kultúrtörténetek a jövőben is még
szorosabban együttműködhessenek. Hoz-
záta, hogy a két ország közös munkája
elsősorban a régi könyvek kutatási terüle-
tét, valamint az őrzött kulturális javak di-
gitalizációját érintheti.

A konferencián a téma legismertebb
szlovén és magyar szakemberei a 16. szá-
zad vallás-, irodalom- és nyomdatörténe-
tét elemezték.

Matjaz Lulik, a szlovén Nemzeti és
Egyetemi Könyvtár régi nyomtatványok
gyűjteményének gondozója A szlovén
nyomtatott szó kiadói, könyvkereskedői és
nyomdászai a 16. században: rövid átke-
intés címmel tartott előadást, amelyben
hangsúlyozta: „A nyomtatás feltalálása
olyan előrelépést tett lehetővé az eszme-
cserékben, amely jelentősen hozzájárult
egy olyan folyamat elindításához, amely
örökre megváltoztatta a nyugat világké-
pét. Már azelőtt is jónéhány gondolkodó
kapott arra ösztönzést, hogy elgondolko-
zon azon, hogyan térhet vissza a keresz-
tény közösség az eredeti tanításaihoz az
eredeti vallási szövegek alapján. Az írott
szó tömeges megjelenése utat nyitott a
vallási dogmák eltérő értelmezéséhez is,
és ennek következtében ez a folyamat a
társadalmi viszonyok átalakulását is
elősegítette.”

Dr. Varga Bernadett, az OSZK Régi
Nyomtatványok Tárának osztályvezetője
Lelkiség, irodalom, nyomdászat – Kultsár
György 450 éve nyomtatott műveiről cím-
mel tartott előadást, amelyben három
szempontból vizsgálta Kultsár György
életművét. Irodalomtörténeti megközelí-

tésből elemezte azok
formai és műfaji saját-
osságait, valamint
azt vizsgálta, hogy
miért pont ezeket a
műfajokat tartotta
érdemesnek a szerző
és a mecénás a meg-

jelentetésre, egyáltalán ezek hogyan kö-
vetkeznek a keletkezésük körülményeiből
a lendvai udvar kultúra- és vallásmegtartó
szerepének tükrében. Nyomdászattörté-
neti szempontból vizsgálta a nyomdász
Lendvára kerülésének lehetséges hátterét,
útját, és bemutatta Hoffhalter felszerelését
a többi korabeli nyomda felszereléséhez
viszonyítva. Végezetül könyvtörténeti kite-
intésben vizsgálta Kultsár György három
jelentős művét, amelyeket az Országos
Széchényi Könyvtár Régi Nyomtatványok
Tárában őriznek.

Dr. Klaudija Sedar, a muraszombati
Primož Trubar Intézet igazgatója A refor-
máció öröksége (Alsó)Lendván címmel
tartott előadást azokról a prédikátorokról,
akik Alsó-Lendván a 16. században elter-
jesztették az új tanításokat, ismereteket és
változást hoztak a térségbe, elindították
a reformáció történetét, melynek kezdetére
és évszázadokon át tartó lefolyására,
örökségére, kulturális, egyházi, szakrális,
nyelvi szintjére is visszatekinthetünk
(Alsó)Lendván. Beszél a uralkodó Bánffy
nemesi család és a többi nemesi családok
főurairól is, akik az akkori Muravidéken
gazdálkodtak, és támogatták a reformáció
kulturális örökségének, főleg a könyv-
nyomtatásnak az elterjedését.

Violáné Bakonyi Ibolya, a csurgói Csonkai Református Gimnázium könyvtárának a vezetője A lendvai kiadású Postilla egy példánya a csurgói református gimnázium könyvtárában címmel tartotta meg előadását, amelyben a könyvtár becses darabja, vagyis Kulcsár György prédikációs könyve gyűjteményükbe kerülésének a történetét mondta el. A lendvai Postilla Csire István nagybajomi református lelkész ajándékként került a csurgói gyűjteménybe. A kötet két szempontból is érdekes. Egyik, hogy használói (16–19. század) sűrűn teleírták a lapszéli helyeket, kiegészítve Kulcsár prédikációit, de az említett ajándékozót kivéve egyetlen possessor-bejegyzés sem árulkodik arról, kik birtokolták. A másik, hogy a restaurálás során kiderült, hogy a könyvnek több kötése is volt, s az egyik egy kódextöredéket rejtett.

Dr. Bence Lajos, a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság elnöke A lendvai nyomdászat és prédikációs irodalom máig ható kultúrtörténeti vonatkozásai címmel tartotta meg előadását, amelyben méltatta a 450. évfordulót, amely az előadó szerint arra is kötelez, hogy rámutassunk a protestantizmus és a reformáció keretében megvalósuló anyanyelvi jellegre, annak vallás- és szellemtörténeti jelentőségére, a bibliafordításoknak az identitáselméletek gyártói által kissé elkoptatott jelentőségére, a stílusbeli jegyekre, valamint a katolicizmus terjedésének gátat vető „protestálók” fundamentalista túlkapásaira is. A három Kulcsár-mű a fordításiirodalomban, illetve a posztillaműfajban a későbbi századokban is becses alkotásnak számított. Szenczi Molnár, a zsolnárirodalom talán legnagyobb alakja Kulcsár Postillájáról rajongással írt, kiemelve kortársai, a protestantizmus óriásai közül a lendvai prédikátor utolsó művét: „Magyar posztillát négyet láttam: Kulcsár Györgyét, Beythe Istvánét, Bornemisza Péterét és Telegdi Miklósét, de az elsőtől kiválva alig méltók a többi, hogy újabban kinyomtassanak.” Nem is csoda, hogy a következő században még három újabb kiadást ért meg Kulcsár Postillája – fejtette ki előadásában a véleményét az irodalomtörténész.

Dr. Lendvai Kepe Zoltán, a Lendvai Galéria és Múzeum főmuzeológusa A Bánffy-

ak Alsólendvája a reformáció tükrében című előadásában arra a kérdésre kereste a választ, hogy Alsólendva a 16. század második felében mennyire volt jelentős vallási, irodalmi és tudományos központja a reformációs törekvéseknek, továbbá minek volt köszönhető, hogy Alsólendva nem csak a dunántúli reformáció egyik vallási és irodalmi központjává vált, hanem a magyar nemzeti gondolat erődjévé is, amely hitben, magyar nyelvben, anyagi támogatásban, testi és lelki küzdelemben, mély hazaszeretetben és reménykedő jövőképben egyaránt megnyilvánult. Ennek a keretében mutatta be Bánffy családból VI. Istvánt (1522–1568), Bánffy (IV.) Miklóst (1547–1593), valamint azokat a személyiségeket, akik megfordultak a Bánffyak protestáns szellemű udvarában: Orbonai Rácz Györgyöt, Zuhodolyi Andrást, Szentgyörgyvölgyi Bakács Farkast, Ráskay Gáspárt, Szentgyörgyi Gábort, Tőke Ferencet, Beythe Istvánt, Hoffhalter Rudolfot és Kulcsár Györgyöt. Časar Sebastijan, a Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ könyvtárosa Könyv születik című előadásában arról beszélt, hogy a 16. századtól a könyv elkészítéséhez használt anyagok az idők során hogyan változtak: a pergament felváltotta a papír, a fatáblát a karton, a kézi-szerszámokat a gépek, a felhasznált ragasztók és festékek előállításai is más lett, a kézzel írt oldalakat a nyomtatott fatáblák, majd a zseniális találmány, a Gutenberg-féle cserélhető betűk váltották, amely módszer elkísért minket a modern korig. A mai könyvkiadás és könyvkészítés is több ember munkája. Szerző, szerkesztő, tördelő, nyomdász és segítők kellenek (még nem olyan rég betűszedők és színkeverők stb., amit leváltott a digitális kor) – de a könyv maradt. Lépésről lépésre át lehet érezni, hogy mennyi befektetett munka árán lehet előállítani egy ilyen örök értékű tárgyat.

Dr. Zágorec-Csuka Judit, a Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ igazgatója a Gondolatok Kultsár György „Az halálra való keszöletről rövid tanosság” című, 1573-ban kiadott prédikációs könyvről a lendvai magyar könyvkiadás 450. jubileuma kapcsán című előadásában Kultsár művét elemezte a földi élet mulandósága tekintetében. Kultsár szerint a másik élet, az égi az, ami örökkévaló. Az előadó szerint Kultsár György, a lelkipásztor úgy bátorított a halál örömteli elfogadására, hogy az elmélkedő figyelmet mindvégig a végső célra, a hívő ember nagy kérdésére irányította: hogyan juthatunk át az életlen-halálon úgy, hogy Krisztus kereszthalála által a megváltott örömben, az üdvösségben mindnyájan eljuthassunk? Válaszadása gyakorlati útmutatás. Írásaiából sugárzik lelki

Dr. Zágorec-Csuka Judit,
a Lendvai Könyvtár és
Kulturális Központ igazgatója.

tartása, a mindenkiért felelősséget érző, papi hivatásában megnyilvánuló keresztény morál, amely valóban vigaszt adhatott a saját korában, ahogy adhat ma is. Ezekre a gondolatokra hívta fel a figyelmet az előadó, aki szerint Kultsár György prédikációs kötete megérdemli az újrafelfedezést, mert régies nyelve ellenére ugyanúgy szól a ma élőkhez, mint szólt saját korának emberéhez.

Dr. Zágorec-Csuka Judit